

Ю. С. Дубінін, виконавець грантового наукового дослідження «Альтернативна енергетика в Україні: шляхи системного законодавчого стимулювання»,
Національний університет «Одеська юридична академія»

А. С. Гуменюк, аспірант кафедри кримінального процесу,
Національний університет «Одеська юридична академія»

РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ УДОСКОНАЛЕННЯ НОРМАТИВНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БІОЕНЕРГЕТИЧНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ¹

Статтю присвячено визначенню сучасного стану правового регулювання біоенергетичних відносин в Україні та окремим проблемним аспектам, що виникають в умовах функціонування чинного нині законодавства у сфері біоенергетики. Встановлено, що наразі відсутній єдиний нормативний акт чи їх система в межах однієї галузі права, що комплексно регулювали б досліджувану сферу. З огляду на таке, окремі питання законодавчого забезпечення функціонування біоенергетичних відносин перебувають в полі зору різних галузей права, а відповідні норми присутні в межах значної кількості законодавчих актів різної направленості. На основі аналізу окремих законодавчих норм, які прямо й дотично стосуються сфери біоенергетики, констатовано їх загальну декларативність, фрагментарність, низький рівень взаємоузгодженості, що наразі призводить до низки юридичних складнощів й утруднює належний розвиток досліджуваної сфери. В контексті пошуку шляхів вирішення існуючих у сфері біоенергетики питань звернуто увагу на необхідність налагодження процесу переробки біомаси саме на національному рівні, в тому числі шляхом запровадження низки стимулюючих, протекційних й обмежувальних норм, що б дозволило створити додану вартість та експортувати для потреб інших держав не лише саму біомасу, а більш вартісний продукт. Крім того, наголошено на важливості дотримання екологічного й природоохоронного законодавства в процесі продукування та переробки біомаси та необхідності врахування фактору непрямих наслідків зміни землекористування. Визначено, що подальший розвиток біоенергетичного законодавства має відбуватися з урахуванням особливостей розвитку національної правової системи та підкріплюватися належним доктринальним обґрунтуванням.

Ключові слова: альтернативна енергетика, біоенергетика, біомаса, біоенергетичне законодавство, законодавче забезпечення, біоенергетичні відносини.

Yu. S. Dubinin, A. S. Humeniuk. Realities and prospects of improvement of regulatory support of bioenergy relations in Ukraine

The article is devoted to the determination of the current state of legal regulation of bioenergy relations in Ukraine and certain problematic aspects arising in the conditions of functioning of the current legislation in the field of the bioenergy. It has been established that now there is no single normative act or their system within one area of law, which would comprehensively regulate the studied area. Given this, certain issues of legislative support for the functioning of bioenergy relations are in the field of view of various areas of law, and relevant norms are present within a significant number of legislative acts of different directions. Based on the analysis of certain legislative norms that directly and tangentially relate to the bioenergy, their general declarability, fragmentarity, low level of mutual coherence are stated, which now leads to a number of legal difficulties and makes it difficult for the proper development of the studied sphere. In the context of the search for ways to solve issues existing in the field of bioenergy, attention is drawn to the need to establish a process for processing biomass at the national level, including by introducing a number of stimulating, protective and restrictive norms, which would create added value and export not only biomass itself, but a more valuable product for the needs of other states. In addition, it is emphasized the importance of compliance with environmental legislation in the process of biomass production and processing and the need to take into account the factor of Indirect Land Use Change. It is determined that the further development of bioenergy legislation should take into account the peculiarities of the development of the national legal system and be supported by a proper doctrinal justification.

Key words: alternative energy, bioenergy, biomass, bioenergy legislation, legislative provision, bioenergy relations.

Постановка проблеми. В епоху глобальних екологічних проблем, кліматичної перебудови світу особливої актуальності й важливості набувають питання широкого впровадження наявних та пошуку нових альтернативних способів отримання енергії з відновлювальних джерел.

¹ Дослідження здійснене в межах виконання проекту «Альтернативна енергетика в Україні: шляхи системного законодавчого стимулювання» за фінансової підтримки Національного фонду досліджень України (Договір про виконання наукового дослідження і розробки за рахунок грантової підтримки № 74/0360 від 01.05.2023)

Розуміючи важливість розвитку сфери альтернативної енергетики, міжнародна спільнота, в тому числі й держави Європейського Союзу, приділяють посилену увагу стимулюванню й постійному удосконаленню існуючих у цій царині норм і стандартів. Особливу увагу світове співтовариство зосереджує на розвитку тих сфер відновлювальної енергетики, де для виробництва енергії використовуються відносно легкодоступні й поширені природні ресурси, зокрема на питаннях переробки біомаси та в цілому розвитку біоенергетичних відносин.

Для України біоенергетика також є одним з пріоритетних напрямів розвитку альтернативної енергетики, бо навіть попри нелегкі випробування воєнного часу нині держава бореться не тільки за територіальну, а й вибудовує енергетичну незалежність, орієнтуючись на всебічне використання можливостей самостійного продукування енергії з відновлювальних джерел. У цьому контексті варто, перш за все, звернути увагу на потужний аграрний потенціал України, що закладає міцні підвалини для стратегічного вибудовування біоенергетики не лише як варіанту корисної та ефективної утилізації / переробки сільськогосподарських відходів, а й як повноцінної самостійної галузі в структурі національної економіки.

Разом з тим, біоенергетика, як і будь-яка сфера життєдіяльності та економіки, не може гармонійно розвиватися без належної наукової й правової опори, особливо враховуючи великий ризик хаотичного та надмірного використання природних ресурсів, перекосів та перегинів у використанні їх окремих видів чи виснаження у разі відсутності належних та ефективних законодавчих інструментів, певних обмежень й заборон, напрацьованих на основі попереднього комплексного наукового вивчення означеної сфери, що й актуалізує подальші наукові розвідки означеної царини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасний стан та перспективність розвитку біоенергетики окреслена в низці наукових досліджень, які стосуються використання біомаси як відновлювального джерела енергії. Так, доктринальними розвідками у сфері як альтернативної енергетики загалом, так і біоенергетичних відносин зокрема займаються Гелетуха Г. Г., Григор'єва Х. А., Заверюха М. М., Караханян К. М., Оболенська С. А., Павлига А. В., Пастух А. В., Платонова Є. О., Рибнікова Е. Ю., Рудь Ю. М., Трегуб О. А., Харитоновна Т. Є., Чумаченко І. Є., Шматько Г. І. та інші дослідники. Разом з тим, незважаючи на широту наукового доробку досліджуваної тематики, стрімкий розвиток сфери біоенергетики у світовому енергетичному секторі, що є однією з відповідей на глобальні виклики сьогодення, а також необхідність адаптації національного законодавства до постійно трансформованих міжнародних реалій та європейських стандартів актуалізують необхідність посиленої законодавчої підтримки й уваги до окреслених питань, а також вимагають постійних доктринальних розвідок у галузі альтернативної енергетики, розширення сфери досліджень задля формування чіткого й взаємопов'язаного наукового підґрунтя та розробки комплексного бачення національного біоенергетичного законодавства.

Метою статті є визначення сучасного стану законодавчого забезпечення біоенергетики, виявлення правових проблем в означеній сфері, а також вироблення на цій основі науково зважених шляхів удосконалення національного законодавства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Здійснюючи аналіз національного законодавства, яким регулюються питання забезпечення біоенергетичних відносин, варто, перш за все, звернути увагу на відсутність єдиного нормативного акту чи їх системи в межах однієї галузі права, що комплексно регулювали б досліджувану сферу, адже нині біоенергетичне законодавство є симбіозом положень аграрного, земельного, екологічного та інших галузей права. З урахуванням цього, в цілому можна констатувати відносну розпорошеність правового регулювання біоенергетики й присутність норм, які стосуються окремих аспектів функціонування означеної сфери, в межах значної кількості законодавчих актів різної направленості.

Комплексними законодавчими актами для біоенергетики зокрема є закони України «Про альтернативні види палива» від 14.01.2000 р. № 1391-XIV [1] та «Про альтернативні джерела енергії» від 20.02.2003 р. № 555-IV [2], де, серед іншого, сформульовано дефініцію терміну «біомаса», що визначена як «невикопна біологічно відновлювана речовина органічного походження, здатна до біологічного розкладу, у вигляді продуктів, відходів та залишків лісового та сільського господарства (рослинництва і тваринництва), рибного господарства і технологічно пов'язаних з ними галузей промисловості, а також складова промислових або побутових відходів, здатна до біологічного розкладу», а також встановлено основні поняття, принципи й механізми стимулювання широкого впровадження і використання відновлювальних джерел енергії в Україні.

Загальне регулювання продукування енергії з відновлювальних джерел здійснюється також Законом України «Про ринок електричної енергії» від 13.04.2017 р. № 2019-VIII, яким встановлено засади функціонування ринку електричної енергії, пов'язані з виробництвом, передачею, розподілом, купівлею-продажем, постачанням електричної енергії, в тому числі такої, що отримується з альтернативних джерел, а серед спеціальних обов'язків, що покладаються на учасників ринку електричної енергії для забезпечення загальносуспільних інтересів у процесі функціонування ринку електричної енергії, передбачено, зокрема, забезпечення збільшення частки виробництва електричної енергії з альтернативних джерел енергії [3].

Важливі положення, що визначають вектор й перспективи подальшого розвитку біоенергетики, закріплені й у низці стратегічних програмних документів, які розроблені з урахуванням європейського вектору України. Так, відповідні нормативні акти декларують необхідність дотримання цілей Директиви 2018/2001 від 11.12.2018 р. «Про стимулювання використання енергії з відновлюваних джерел» (RED II), а саме – досягнення показника щонайменше 32% відновлювальних джерел енергії у валовому кінцевому споживанні

енергії ЄС до 2030 р. [4], й передбачають окремі кроки щодо впровадження в Україні політики «Європейського зеленого курсу» («European Green Deal»), що являє собою дорожню карту заходів, які перетворять ЄС на ефективну, стійку та конкурентоспроможну економіку, визначать засоби трансформації Європи на перший у світі кліматично нейтральний континент до 2050 року, стимулюючи розвиток економіки, покращення здоров'я та якості життя людей, а також трансформують кліматичні та екологічні виклики на можливості у всіх сферах та політиках ЄС, гарантуючи справедливий та інклюзивний характер зеленого переходу [5].

Одним із означених національних програмних документів є затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 03.03.2021 р. № 179 Національна економічна стратегія на період до 2030 року, положеннями якої встановлено необхідність декарбонізації економіки, реалізації принципів сталого розвитку та поступового переходу до «зеленої економіки», розроблення позиції України щодо участі в «Європейському зеленому курсі» та адаптації державної політики відповідно до такого курсу [6]. З цією ж метою розроблено й розпорядженням Кабінету Міністрів України від 29.12.2021 р. № 1803-р, затверджено Національний план дій з енергоефективності на період до 2030 року, направлений на досягнення національної мети з енергоефективності – первинне та кінцеве споживання енергії в Україні у 2030 році не повинне перевищувати відповідно 91 468 тис. та 50 446 тис. тон нафтового еквіваленту [7].

Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 21.04.2023 р. № 373-р також схвалено нову Енергетичну стратегію України на період до 2050 року [8], якою до основних пріоритетів розвитку у сфері енергетики віднесено: досягнення максимального рівня кліматичної нейтральності; всебічну інтеграцію з ринками ЄС та ефективне функціонування внутрішніх ринків; забезпечення енергетичного сектору власними ресурсами з урахуванням економічної доцільності; розвиток альтернативних джерел енергії, нових продуктів та інноваційних рішень в енергетичному секторі [9] задля нарощування показників, серед іншого, біоенергетичних потужностей та ТЕЦ до 18 ГВт до 2050 р. Крім того, Стратегія передбачає відновлення енергетичного сектору за найсучаснішими технологіями, зміцнення стійкості системи та посилення енергетичної безпеки України і європейського континенту в цілому [10].

Окреслена чинна нині законодавча база, якою прямо й дотично регулюються питання функціонування та розвитку біоенергетичних відносин, не є вичерпною й містить у своєму переліку ще низку нормативних, зокрема підзаконних, актів, якими встановлюються окремі, в тому числі технічні, аспекти функціонування та розвитку біоенергетики. В той же час, незважаючи на обширність та багатоаспектність національного нормативно-правового регулювання у досліджуваній сфері, можна простежити окрему несистемність відповідних норм, їх фрагментарність, низький рівень взаємоузгодженості, загальну декларативність й, в окремих випадках, суперечливість та нереалістичність. Такий підхід, з огляду на важливість подальшого поступального розвитку біоенергетики, не є прийнятним, оскільки створює непривабливий клімат для підвищення рівня вироблення енергетичних й інших продуктів за рахунок переробки біомаси. Крім того, відсутність спеціального правового регулювання у сфері біоенергетики й проведення окремих невзаємопов'язаних реформ галузі використання відновлювальних джерел енергії, що не ґрунтуються на якісному науковому аналізі, створює низку ризиків, а отже, потребує уваги з боку вчених задля розробки належного галузевого законодавства у сфері використання та переробки біомаси.

У цьому контексті одним із нагальних є питання напрацювання ефективної правової й технологічної моделі використання біомаси, що продукується на території України, не лише як частини експортної продукції, а у більшій мірі як сировини для вироблення кінцевого продукту.

Нині Україна, навіть в умовах триваючого воєнного стану, є одним з найбільших експортерів низки енерговмісних культур, зокрема ріпаку, що серед іншого використовується для виробництва біодизелю та ріпакової олії. Так, за попередніми оцінками, виробництво та експорт насіння ріпаку у 2022/2023 році стали рекордними, що зумовлює можливість відвантаження близько 3,4 млн тон цієї олійної на зовнішні ринки. А це на 26% вище показника минулого сезону [11].

Ставлячи на чільне місце й не применшуючи важливість експортної діяльності України, доцільно звернути увагу на те, що подібні дії призводять до ситуації, коли додана вартість на експортовану з України продукцію формується на території інших держав, які, серед іншого, в майбутньому отримують можливість імпортувати на національні ринки електроенергію та інший кінцевий продукт за значно вищими цінами, ніж було продано біомасу для їх виробництва.

Висновок про деяку байдужість та помилковість законодавчого підходу до врегулювання питання налагодження переробки біомаси саме на національному рівні можна простежити у встановленні мінімальних або нульових ставок вивізного (експортного) мита для продажу біомаси закордон. Для деяких видів олійних культур (насіння льону, соняшнику та рижю) така ставка встановлена на рівні 10% від митної вартості [12], а експорт вже згаданого насіння ріпаку нині оподатковується за нульовою ставкою [13].

Подібні умови жодним чином не стимулюють, а скоріше навіть демотивують національний енергетичний сектор займатися переробкою біомаси та виробництвом готової продукції саме на території України, не сприяють підвищенню рівня енергетичної самостійності держави та лише закладають підвалини для подальшого приросту рівня експортованої біомаси закордон.

Одним із шляхів вирішення такої ситуації й стимулювання розвитку широкомасштабного процесу переробки біомаси саме на території України є запровадження певних обмежень на тотальний вивіз окремих енерговмісних культур й інших видів біомаси закордон, зокрема у розрізі встановлення та підвищення рівня вивізного (експортного) мита для відповідної категорії продукції. Поряд з цим, одночасно необхідною є й підтримка процесу розвитку та масштабування мережі переробних підприємств з боку держави шляхом запровадження й посилення існуючих протекційних і стимулюючих механізмів, зокрема функціонуючого нині «зеленого» тарифу, поширення додаткових пільг на тих виробників біомаси, які здійснюють її переробку в Україні.

Релевантним також є продовження функціонування механізму тимчасового звільнення від оподаткування ввізним митом при ввезенні на митну територію України та поміщенні в митний режим імпорту техніки, обладнання, устаткування, що використовуються для реконструкції існуючих і будівництва нових підприємств з виробництва біопалив і для виготовлення та реконструкції технічних і транспортних засобів з метою споживання біопалив, які класифікуються за кодами УКТ ЗЕД, визначеними ст. 7 Закону України «Про альтернативні види палива», якщо такі товари не виробляються та не мають аналогів в Україні, який діяв до 01.01.2019 р. [14], а також поширення такого режиму й на комплектуючі, необхідні для переробки інших видів біомаси. Таким чином, держава могла б опосередковано стимулювати потенційних виробників біопалива, електроенергії чи іншого кінцевого продукту зосередитися саме на налагодженні механізму переробки біомаси, а не лише на її продукуванні.

Значного позитивного визнання у цьому аспекті заслуговує передбачений Законом України «Про альтернативні джерела енергії» двовекторний правовий механізм державної підтримки, спрямований не тільки на стимулювання виробників електроенергії з біомаси, але і на підтримку сучасного вітчизняного машинобудування [15, с. 118]. Йдеться про механізм надбавки до «зеленого» тарифу за дотримання рівня використання обладнання українського виробництва на об'єктах електроенергетики, що виробляють електричну енергію з біомаси чи біогазу введених в експлуатацію з 01.07.2015 р. по 31.12.2024 р. [2].

Продовження функціонування існуючих та введення нових протекційних й стимулюючих механізмів дозволить експортувати для потреб інших держав не лише саму біомасу (сировину), а більш вартісну продукцію переробки, створюючи при цьому додану вартість у вигляді вищої ціни за саму продукцію, сприяючи налагодженню системи комплексного виробництва та створенню відповідних робочих місць, сплаті податків тощо. Крім того, це дозволило б задовольняти власні потреби України у біопаливі й інших продуктах переробки біомаси.

Особливої актуальності це набуває у світлі триваючих обмежень Європейської комісії та заборон окремих держав щодо імпорту / транзиту української сільськогосподарської продукції до окремих держав Європейського Союзу з огляду на значно нижчу закупівельну ціну поряд з національною ринковою вартістю відповідних культур [16]. У цьому контексті розвиток та масштабування мережі потужностей, що забезпечували б переробку біомаси саме на території України, як альтернативний варіант використання продукції, що нині не може вільно експортуватися, дали б можливість створити як означену додану вартість, так і мінімізували ризики втрати продукцією споживчих властивостей з огляду на неможливість будь-якого її використання для потреб, відмінних від експорту.

Ігнорування необхідності налагодження процесу переробки біомаси, а не лише її продукування, може у перспективі призвести до погіршення аграрного потенціалу, зокрема виснаження земель сільськогосподарського призначення, та неспроможності України вирощувати будь-яку продукцію для власних національних потреб чи експорту, створення дисбалансу технічних культур на противагу продовольчим. Адже хоча зростаючий міжнародний попит на біоенергетику й представляє особливий інтерес для країн, що розвиваються й шукають можливості для економічного зростання та торгівлі [17, с. 13], інвестиційний інтерес інших держав у покупці української продукції, помножений на державну підтримку вирощування сільськогосподарської продукції на біомасу, може мати негативний наслідок у вигляді замороження українського біоенергетичного потенціалу на сировинному рівні [18, с. 330].

Питання недопущення погіршення стану земель, що використовуються для отримання біомаси, й в цілому непогіршення рівня екології, є окремою проблемою, яка також потребує постійної уваги законодавця. Пов'язано це з тим, що переваги використання та розвитку біоенергетики й переробки біомаси перебувають у нерозривній єдності не тільки з можливістю скорочення викидів парникових газів, а й з низкою потенційно можливих наслідків, не менш небезпечних ніж від традиційних (викопних) джерел енергії.

Особливо критичним є стан земельних ресурсів України, які широко використовуються у сфері біоенергетики. Причинами цього є порушення екологічно збалансованого співвідношення між категоріями земель, зменшення території унікальних степових ділянок, надмірна розораність території та порушення природного процесу ґрунтоутворення, використання недосконалих технологій у сільському господарстві, промисловості, енергетиці, транспортній та інших галузях господарства, орієнтація на досягнення коротко- та середньострокових економічних вигод, ігноруючи природоохоронний складник і негативні наслідки у довгостроковій перспективі [19, с. 123]. Крім того, часто вирощування енергетичних культур здійснюється на засадах монокультурного землеробства, де рослини зосереджуються в одному місці, практично без сівозміни [20, с. 51].

Певну надію на важливість питання охорони навколишнього природного середовища й ресурсів створює досить значний обсяг законодавства, що регулює такий аспект природокористування. Окрему увагу необхідно звернути на прийняті в останні роки закони України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року», яким констатовано наявність серйозних екологічних проблем, зокрема невідповідність використання земельних ресурсів України вимогам раціонального природокористування, й запропоновано окремі, проте де в чому все ще декларативні, шляхи їх вирішення [21], та «Про оцінку впливу на довкілля», що встановлює правові та організаційні засади оцінки впливу на довкілля, зокрема визначає найважливіші й найбільш інвазивні сфери діяльності, щодо яких така оцінка має здійснюватися [22]. Разом з тим, хоча таку увагу до природоохоронного законодавства й варто в цілому сприйняти позитивно, останній законодавчий акт не передбачає поширення необхідності здійснення відповідної оцінки при використанні природних ресурсів для потреб біоенергетики, що, враховуючи усі небезпеки, є дуже нелогічним й потребує нагального доопрацювання.

Не менш небезпечними, в аспекті неконтрольованого розвитку біоенергетики, є непрямі наслідки зміни землекористування до яких може призвести така ситуація, що в англійській науковій літературі зводиться до абревіатури ILUC (англ. Indirect Land Use Change). Ігнорування ILUC є причиною виникнення різних загрозливих станів, зокрема найбільш критичні приклади полягають у тому, що біоенергетика, потребуючи для свого розвитку розширення площ земельних угідь, конкурує з існуючими видами землекористування – сільськогосподарським, лісогосподарським, природоохоронним – тобто біоенергетика вимушена боротися за перерозподіл існуючих площ – унаслідок цього часто страждає або продовольча безпека, або екологія [23, с. 98, 99]. Наприклад, для біопалива використовуються технічні культури, що вирощуються в якості сировини для його виробництва. Вони витісняють з полів харчові культури, що сприяє зростанню цін на продовольство та вирубці лісів для звільнення підпосівних площ [24, с. 551].

Для усвідомлення небезпечності ILUC цінним для України є досвід Індонезії, що є найбільшим у світі виробником пальмової олії, яка використовується для отримання біопалива. Так, наявність сприятливих природно-кліматичних умов зумовила розробку цілеспрямованої державної політики стимулювання біоенергетики в країні, що швидко дало необхідний ефект. Разом з тим, незважаючи на окремий позитивний результат, це призвело й до витіснення пальмовими плантаціями решти аграрного сектору Індонезії, що загрожує продовольчій безпеці країни, населення якої щороку зростає [25, с. 31-32]. Непідготовленою Індонезія виявилася і до низки інших проблем, які виникли разом зі стрімким розвитком біоенергетики, зокрема соціально-економічних, оскільки вигідність виробництва пальмової олії спровокувала хвилю захоплення земель, масові порушення прав місцевих жителів та корінних народів [26].

Наведені приклади є лише одними з багатьох можливих негативних наслідків бездумної й науково не обґрунтованої побудови біоенергетичних відносин, не підкріплених належними правовими механізмами й обмеженнями. Зважаючи на таке, для України актуалізується необхідність розбудови стабільної й ефективної моделі біоенергетичного законодавства, яке б стало міцною опорою для забезпечення подальшої можливості отримання енергії та іншого кінцевого продукту шляхом переробки біомаси, не створюючи загрозу виснаження природних ресурсів чи настання інших загрозливих для екології наслідків.

Очевидно, що нині важливим чинником й доволі потужним рушієм розвитку біоенергетичного законодавства України залишаються національні міжнародні зобов'язання, особливо щодо адаптації діючого законодавства до стандартів та правил ЄС. Так, нині Європейський парламент та Рада розглядають пропозицію Європейської комісії прийняти нову редакцію директиви «Про стимулювання використання енергії з відновлюваних джерел» (RED III), встановивши мінімальний показник енергії з відновлюваних джерел на рівні 42,5% до 2030 р. [27], що в перспективі значно вплине на долю національного законодавства у сфері біоенергетики.

В той же час, для України нагальною й важливою є необхідність віднайдення саме власного теоретично та практично обґрунтованого шляху розвитку й побудови біоенергетичного законодавства. Безумовно, євроінтеграційні зміни та сприйняття європейських цінностей є важливою складовою сучасної національної політики, проте, разом з тим, Україна, як самостійна і незалежна держава, має власний, безперечно потужний, аграрний потенціал, правовий та суспільний менталітет, що передбачає надання пріоритетного значення окремим сферам, галузям й напрямам виробництва, інші індивідуальні особливості провадження господарської й суспільної діяльності тощо. Тому сліпе копіювання чи мімікрія досвіду інших держав, навіть надсучасного й передового, не здатна сформувати необхідну базу для створення ефективного правового підґрунтя для активного розвитку біоенергетики на національному рівні.

Проведений аналіз свідчить, що на шляху пошуку оптимального механізму розвитку національних біоенергетичних відносин варто пріоритетно приділити увагу побудові та налагодженню розвинутої й розгалуженої мережі потужностей з переробки біомаси на території України, що в перспективі надасть поштовх для збільшення рівня енергоне залежності та сприятливо вплине на можливість співпраці з міжнародними ринками, дозволяючи виробникам не лише створювати на національному рівні додану вартість, а й експортувати більш вартісний й затребуваний продукт переробки. Крім того, повсякчасним питанням лишатиметься необхідність непогіршення стану й захисту природних ресурсів, які використовуються в процесі

продукування біомаси. У цьому аспекті також буде доцільним покладення обов'язку здійснення оцінки впливу на довкілля при використанні природних ресурсів для потреб біоенергетики.

В цілому ж, варто зауважити, що будь-яке подальше законодавче удосконалення біоенергетичних відносин на національному рівні потребує попереднього належного й комплексного доктринального дослідження. Й хоча економічні, соціальні, екологічні й енергетичні виклики, що постають перед Україною, постійно трансформуються, вимагаючи нових ідей, амбітних цілей й, відповідно, повсякчасної уваги, саме створення науково обґрунтованого базису для розвитку біоенергетики стане міцною опорою задля побудови й утвердження енергетичної незалежності держави.

Висновки. В результаті проведеного дослідження можна зробити висновок, що біоенергетичні відносини, будучи перспективним напрямом отримання енергії з поновлювальних джерел, вимагають належного законодавчого забезпечення, розробленого з урахуванням науково осмислених підходів, які б враховували та мінімізували можливі ризики неконтрольованого та хаотичного розвитку досліджуваної сфери. Законодавчі зміни варто зосередити на питаннях налагодження широкої мережі потужностей з переробки біомаси, в тому числі за рахунок розширення протекційних та заохочувальних механізмів для виробників й постачальників необхідного технологічного обладнання, що дозволило б створювати додану вартість та експортувати закордон значно вартісніший кінцевий продукт переробки біомаси. Крім того, важливо зацентрувати увагу на дотриманні екологічних та природоохоронних норм й в цілому на недопущенні погіршення стану земель, що використовуються для продукування біомаси, а стратегічне бачення біоенергетичних відносин будувати враховуючи можливі непрямі зміни землекористування й інші негативні наслідки необдуманого та науково необґрунтованого розбудови біоенергетики. Спираючись на реалії функціонування національної правової системи та враховуючи міжнародні стандарти й європейський вектор розвитку, нині Україні належить віднайти власний теоретично та практично обґрунтований механізм розвитку й побудови нормативного забезпечення біоенергетики.

Список використаних джерел:

1. Про альтернативні види палива : Закон України від 14.01.2000 р. № 1391-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1391-14#Text> (дата звернення: 12.06.2023).
2. Про альтернативні джерела енергії : Закон України від 20.02.2003 р. № 555-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/555-15#Text> (дата звернення: 12.06.2023).
3. Про ринок електричної енергії : Закон України від 13.04.2017 р. № 2019-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2019-19#Text> (дата звернення: 15.06.2023).
4. Directive (EU) 2018/2001 of the European Parliament and of the Council of 11 December 2018 “On the promotion of the use of energy from renewable sources”. *Official Journal of the European Communities*. 2018. L 328/82. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018L2001> (дата звернення: 11.06.2023).
5. Communication from the Commission to the European Parliament, the European Council, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions of 11 December 2019 “The European Green Deal”. URL: https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:b828d165-1c22-11ea-8c1f-01aa75ed71a1.0002.02/DOC_1&format=PDF (дата звернення: 10.06.2023).
6. Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 року : постанова Кабінету Міністрів України від 03.03.2021 р. № 179. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/179-2021-%D0%BF#Text> (дата звернення: 20.06.2023).
7. Про Національний план дій з енергоефективності на період до 2030 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 29.12.2021 р. № 1803-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1803-2021-%D1%80#Text> (дата звернення: 25.06.2023).
8. Про схвалення Енергетичної стратегії України на період до 2050 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 21.04.2023 р. № 373-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/373-2023-%D1%80#n6> (дата звернення: 26.06.2023).
9. Енергетична стратегія. *Міністерство енергетики України*. URL: <https://www.mev.gov.ua/reforma/enerhetychna-stratehiya> (дата звернення: 13.06.2023).
10. Стратегія майбутнього: Україна – це енергетичний хаб, який допоможе Європі позбутися залежності від росії. *Міністерство енергетики України*. URL: <https://mev.gov.ua/novyna/stratehiya-maybutnoho-ukrayina-tse-enerhetychnyy-khab-yakyy-dopomozhe-yevropi-pozbutysya> (дата звернення: 22.06.2023).
11. Україна експортує рекордний обсяг ріпаку. *АПК-Інформ*. URL: <https://www.apk-inform.com/uk/news/1534439> (дата звернення: 17.06.2023).
12. Про ставки вивізного (експортного) мита на насіння деяких видів олійних культур : Закон України від 10.09.1999 р. № 1033-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1033-14#Text> (дата звернення: 25.06.2023).
13. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо вдосконалення адміністрування податків, усунення технічних та логічних неузгодженостей у податковому законодавстві : Закон України від 16.01.2020 р. № 466-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/466-20#Text> (дата звернення: 09.06.2023).

14. Митний кодекс України : Закон України від 13.03.2012 р. № 4495-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text> (дата звернення: 10.06.2023).
15. Платонова Є. О. Правові особливості державного стимулювання біоенергетики в Україні : ретроспектива, сучасність і перспектива. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 5. С. 116-121.
16. Commission adopts exceptional and temporary preventive measures on limited imports from Ukraine. European Commission. Brussels, 02 May 2023. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_23_2562 (дата звернення: 15.06.2023).
17. Павлига А. В. Переробка біомаси для виробництва енергії : законодавче забезпечення та проблемні аспекти. *International scientific journal : "Internauka". Series : "Juridical sciences"*. 2021. № 6 (40). С. 11-16.
18. Григор'єва Х. А. Державна підтримка сільського господарства України : проблеми правового забезпечення : монографія. Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2019. 596 с.
19. Чумаченко І. Є. Еколого-правові вимоги та запобіжники, що забезпечують охорону земель і ґрунтів під час виробництва біомаси. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 5. С. 122-125.
20. Трегуб О. А. Модернізація правового регулювання виробництва і використання біомаси на засадах сталого розвитку. *Економіка та право*. 2019. № 3. С. 49-57.
21. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року : Закон України від 28.02.2019 р. № 2697-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text> (дата звернення: 21.06.2023).
22. Про оцінку впливу на довкілля : Закон України від 23.05.2017 р. № 2059-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2059-19#Text> (дата звернення: 22.06.2023).
23. Григор'єва Х. А. Непряма зміна землекористування (ILUC) внаслідок розвитку біоенергетики : правовий розріз проблеми. *Право і суспільство*. 2021. № 4. С. 97-104.
24. Чумаченко І. Є. Щодо забезпечення прав людини на сприятливе навколишнє природне середовище в контексті розвитку біоенергетики. *Наука та суспільне життя України в епоху глобальних викликів людства у цифрову еру (з нагоди 30-річчя проголошення незалежності України та 25-річчя прийняття Конституції України)* : у 2 т. : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 21.05.2021 р.) / за заг. ред. С. В. Ківалова. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2021. Т. 1. С. 550-553.
25. Григор'єва Х. А., Дубінін Ю. С. Біоенергетика в Індонезії : економіко-правові та соціально-екологічні уроки для України. *П'яте зібрання фахівців споріднених кафедр з проблем аграрного, земельного, екологічного, природоресурсного права та альтернативної енергетики* : матеріали Всеукраїнської наукової конференції (м. Одеса, 10-13.06.2021 р.) / відп. ред. Т. Є. Харитонова, Х. А. Григор'єва. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2021. С. 30-33.
26. Conflict or Consent? The oil palm sector at a crossroads / edited by M. Colchester and S. Chao. Forest Peoples Programme, 2015. 417 p.
27. Directive of the European Parliament and of the Council of amending Directive (EU) 2018/2001 of the European Parliament and of the Council, Regulation (EU) 2018/1999 of the European Parliament and of the Council and Directive 98/70/EC of the European Parliament and of the Council as regards the promotion of energy from renewable sources, and repealing Council Directive (EU) 2015/652 (draft). *Council of the European Union*. URL: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-8568-2023-INIT/en/pdf> (дата звернення: 12.06.2023).